

LITERATURA CATALANA DE MODALITAT
SEGON TRIMESTRE
DEPARTAMENT DE CATALÀ

LA POESIA DE BARTOMEU ROSSELLÓ-PÒRCEL

1. INTRODUCCIÓ: VIDA I OBRA

Proemi (1974) de Salvador Espriu dins *Obra poètica* d'editorial Moll

“ El cinc de gener de mil nou-cents setanta-cinc farà trenta-set anys que B. Rosselló-Pòrcel es va morir al sanatori del Brull, al Montseny inclòs en la província de Barcelona, d'una tuberculosi pulmonar. La malaltia, almenys pel que respecta a l'exteriorització de la mateixa, va ser molt ràpida: no va passar gaire d'un mes. Fins i tot a última hora, es parlava d'una afecció gastrointestinal i no se li concedia massa importància.

La doctora Pellicer, companya seva a la Residència d'Estudiants barcelonina, va ser la primera d'adonar-se de la possible i probable gravetat extrema del malalt i va comunicar les seves temences a Eduard Valentí, que era també amb ells, a la Residència. Establert el diagnòstic correcte, Antoni Maria Sbert i Miquel Àngel Marín varen disposar amb urgència el trasllat del pacient a l'esmentat sanatori, on Rosselló es va morir, sense aparatoses crisis de cap mena, tres o quatre dies després d'haver-hi ingressat.

El malalt no va tenir en cap moment, o almenys no ho va formular, cap advertiment premonitori de la seva propera fi. Va passar, cremar de febre i sense coneixement, les seves darreres hores. En el rostre del cadàver es podia notar, però, conscient o no, una profunda angoixa, una esglaiadora sofrència.

Rosselló va ser sempre, donades les tràgiques circumstàncies de la fins ara última guerra civil espanyola, perfectament alimentat i assistit, però aleshores no hi havia remei per al seu mal. Va ser enterrat al dia següent de la seva mort, amb una austeritat solemne, al cementiri del Brull. Antoni Maria Sbert, Conseller del Govern de la Generalitat de Catalunya, i el doctor Carles Riba varen presidir, amb un elegant estalvi de paraules, el fúnebre acte. Uns quants anys després, les restes de Rosselló-Pòrcel varen ser portades, per causes que no m'interessa avui explicar, al cementiri d'Arenys de Mar, al Maresme (o, potser millor, a la Marina de la Selva). Tard o d'hora, si el país conserva ni que sigui un bri o un vestigi de sensibilitat, les pobres despulles hauran de ser dutes a la per Rosselló tan estimada i enyorada Ciutat de Mallorca, on va néixer, si no m'equivoco el dia tres d'agost de mil nou-cents tretze.

Durant la seva vida, tan curta, B. Rosselló-Pòrcel va treballar molt. Tanmateix, i exceptuant dos breus assaigs en castellà -l'un destinat a la presentació d'una antologia de Quevedo, l'altre sobre Jorge Guillén-, queden només d'ell (la resta dels seus escrits, no gens menyspreable, cau, però, sota el domini de l'erudició) tres reculls poètics: *Nou poemes* (cent exemplars numerats i fora de comerç, en paper de fil, acabats d'enllestir, a la Impremta Altès, de Barcelona, el dia 30 de març de 1933), dotze poemes a *Quadern de sonets* (cent exemplars numerats i fora de comerç, en paper Plantin, impresos a la casa Nagsa, a Barcelona, el mes de maig de 1934) i trenta poemes a *Imitació del foc* (una edició pòstuma de vint-i-cinc exemplars numerats, en paper de fil, i cinc-cents sense numerar, en paper B.M., a cura de les Edicions de la Residència d'Estudiants -que Rosselló havia dirigit-, tirada a la Impremta Joan Sallent, Sucr., de Sabadell, dintre el 1938, l'any de la mort del

poeta, amb tres escaients proemis-comentaris d'Antoni Maria Sbert, Gabriel Alomar i Carles Riba).

[...]

El qui subscriu aquestes ratlles va tractar tan sols Rosselló-Pòrcel durant el seu període universitari, tan agradable i esperançador per a la majoria dels aleshores escolars de la Facultat de Filosofia i Lletres de l'autèntica Universitat Autònoma de Barcelona. L'any 1935, Rosselló es va instal·lar a Madrid, pels estudis del Doctorat (la seva tesi havia de dissertar sobre l'estil de Gracián), i no va tornar a Barcelona fins al juliol-agost de 1936. Guardo algunes divertides cartes seves. Després d'esclatar la basardosa guerra civil, ens vàrem veure molt poc. Com que detesto les inexactituds, les mitificacions i les agraïdes, xiroies i tendencioses expansions i manipulacions romàntico-sentimentaloides, vull que constin aquí aquests extrems, així com el pretès i fals presentiment del seu traspàs. D'una constitució física delicada, Rosselló no era un hipocondríac, un malencònic. *En la meva mort*, d'una indiscutible excel·lència literària, és un "exercici" escrit a Madrid, estant Rosselló bé de salut, el març de 1936. No calen llegendes per apuntalar i enlairar més l'altíssim valor d'aquest breu conjunt poètic a què ens referim, en el qual hi ha, comptant curt, almenys una trentena de poemes que suportaren amb èxit l'implacable pas del temps. No, Rosselló no va haver, com aconsella Juvenal, d'estalviar paper destinat a morir. És evident i ben explicable que la seva poesia és plena de ressons, però Rosselló no els defugia, ans al contrari, i millorava amb freqüència els seus models, sovint grans models. Per exemple, enfront de *j'ai peur du sommeil comme on a peur d'un grand trou* (Baudelaire, *Le Gouffre*) i d'*ayant peur de mourir lorsque je couche seul* (Mallarmé, *Angoisse*), Rosselló, en el vers vuitè del seu sonet *Ronda amb fantasmes*, escriu: "amb la por de morir tot sol en el carrer". La tria és lliure, és clar, però no he de subratllar, em penso, quina és la meva."

Salvador Espriu (B. 8-XII-1974)

2. INFLUÈNCIES EN LA POESIA DE ROSSELLÓ

"Riba destacà la maduresa d'aquest recull [*Imitació del foc*], que porta, segons ell, un dels títols més bells de la poesia, perquè va de fet a la seva essència i no és merament descriptiu com els dos anteriors [...]. Rosselló dóna una de les versions més pures de la poètica simbolista i, més en concret, de la figura del poeta: "El captiu" n'és un bon exemple. I, per realitzar-les, parteix de Riba, i del grup castellà del 27: Guillén, García Lorca, Salinas. [...] Però hi ha altres components que fan de la seva poesia una obra vigorosament incisiva i avançada: el surrealisme, en alguns poemes, i certs aspectes de l'escola mallorquina. Aquest conjunt, que denota una decidida curiositat i una voluntat de renovació i superació cultural, féu que l'obra de Rosselló-Pòrcel es convertís ben aviat en un símbol, que contribuïren a nodrir, entre d'altres, Salvador Espriu, el qual assenyala que amb Rosselló 'la llengua catalana arribà potser a uns últims extrems de nitidesa i de cristal·lina subtilitat', i Josep Palau i Fabre, que, amb apunts i esborranys seus, compongué una "Imitació de Rosselló-Pòrcel"

"Notes introductòries biogràfiques de Salvat-Papasseit, Rosselló-Pòrcel i Màrius Torres", dins *Poesia / Joan Salvat-Papasseit / Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Màrius Torres*. Barcelona: Edicions 62 - La Caixa, 1982)

“Per descomptat, la poesia de Rosselló-Pòrcel també és parenta rica per la seva diversitat. Hi podem trobar la presència del neopopularisme castellà de l'època (l'obra de Rafael Alberti en seria l'exemple més patent), la poesia despullada de tota anècdota del seu admirat Jorge Guillen, el barroquisme d'un Góngora i d'un Vicenç Garcia, el noucentisme d'un Carles Riba, el simbolisme dels francesos, etc. Però el que crec que cal subratllar més és l'estat de gràcia i la felicitat del seu discurs, part damunt de les diferents maneres que pugui adoptar, les quals han fet que Josep Palau i Fabre –l'autor d'Imitació de Rosselló-Pòrcel, no ho oblidem– hagi parlat d'imitació del foc com d'una vertadera explosió de flamarades i guspises, que s'escampen en totes direccions, com els esclats dels coets que surten de la fira encesa, tot conformant una pluralitat d'arbres de flames.”

“La parenta rica de Bartomeu Rosselló-Pòrcel” de Bartomeu

Fiol

3. INFLUÈNCIES

- L'escola mallorquina engloba el conjunt de poetes mallorquins que sota el mestratge de Miquel Costa i Llobera i de Joan Alcover tenen unes característiques comunes: influències clàssiques, introducció dels mites a l'obra, harmonia, *in medias res* “al mig de les coses” (tècnica que situa la història en el moment àlgid i a través de l'analepsi o la retrospecció (flashback) se'ns expliquen els fets anteriors), llenguatge depurat i culte, importància del paisatge mediterrani, rigor formal, complaença en l'aïllament (esperit insular), influència d'autors parnassians (poesia allunyada de sentimentalismes romàntics, que preconitza elements de l'antiguitat clàssica, la bellesa, l'art per l'art (art objectiu en què preval la forma i sense compromís amb la realitat social. Evasió en la bellesa)) com Leconte de Lisle i el rigor formal clàssic de Carducci.
 - Alguns autors: Miquel dels Sants Oliver, Maria Antònia Salvà, Emília Sureda...
- Gabriel Alomar prové de l'escola mallorquina (formes clàssiques als poemes), però se n'allunya pel seu ideari adscrit al Modernisme: liberalisme messiànic, nacionalisme futurista i socialista, influències ibsenianes, importància de la ciutat, del civilisme, del progrés, de la individualitat...
- Poesia pura i postsimbolista: l'any 1915 creix l'interès per la poesia a Catalunya, lligat al moviment noucentista. Encetat per poetes joves com Marià Manent, un dels protagonistes d'aquest canvi del noucentisme al postsimbolisme. Als anys 20 i 30 existeix la preocupació per la reflexió sobre l'essència de la poesia. Riba publica el seu llibre *Estances (1913-1930)* l'any 1930. Temes: el concepte de poesia, l'essència de la inspiració, les relacions entre poesia i bellesa, la influència de la joia i el dolor en la qualitat de les obres poètiques, les connexions entre realitat i poesia, la valoració dels estímuls creadors, la condensació d'una vivència especial... Poe com a teòric (creació rítmica de la Bellesa) i Baudelaire com a poeta són reivindicats i valorats. Mantenen una rigorositat formal, els agrada la poesia popular (sobrietat verbal, musicalitat i lirisme) i conreen el món dels somnis des de l' “objectivació” (somnia precisos, que contenen respostes).
 - Valéry i el postsimbolisme → la poesia és voluntat d'abstracció. El poeta a través del llenguatge fa una depuració de la realitat, busca allò essencial. Així

doncs, el poeta ens dóna el procés cap a una certesa i substitueix el llenguatge simbòlic (simbolisme) per un de més conceptual; és a dir, fa un canvi de la funció del símbol. Mentre en el Simbolisme el símbol manté una correspondència amb estats anímics, en el Postsimbolisme el símbol també marca aquesta correspondència, però traslladada cap a l'interior del text, cap a la cultura, a través de la qual crea uns símbols per explicar la realitat. El jo, a través de la cultura, es fa amb la realitat i l'explica. La poesia esdevé una via de coneixement.

La poesia pura (a partir del 1925) queda legitimada a un caràcter confessional i és l'objectivació d'una emoció i l'expressió senzilla d'un contingut complex.

- La generació del 27 i el neopopularisme: mescla formes barroques (sonets de Góngora, importància de la forma) amb formes populars (romanç (rima assonant versos parells) i nades, neopopularisme=recuperació de formes populars). Influència del surrealisme (art per l'art), temàtica enfocada en temes humanitzants, com ara el dolor, l'alegria, els records, l'enyorança i la ciutat com a símbol de progrés (influència aquesta última del surrealisme).

El neopopularisme consisteix en la imitació de la mètrica i de l'esperit de la poesia tradicional, l'interès per la ingenuïtat, la ignorància i la senzillesa, l'ús d'onomatopeies,

de diminutius, del romanç, del vers lliure, de l'exaltació de la imatge.

- El surrealisme: André Breton. Influències de Freud. Importància del món dels somnis, de la imaginació i de l'inconscient. Surrealisme=per sobre de la realitat. Construcció d'una "sobrereïtat", realitat que inclou elements de la imaginació i de l'inconscient. "És quan dormo que hi vaig clar" deia J.V. Foix. Revolució cultural, política, social i personal, ja que reclamen una transformació de la realitat. Alguns poetes espanyols de la Generació del 27 van seguir les tècniques que proposava el surrealisme. Per això les seves poesies resulten difícils de llegir i ens sobten, però són molt originals. Intenten utilitzar la tècnica de l'escriptura automàtica, tot i que hi ha molt pocs textos literaris que segueixin fidelment aquesta norma sense manipulacions. Rafael Alberti, Vicente Aleixandre i Federico García Lorca van ser els poetes espanyols que van rebre més influències del moviment surrealista.